

mag. Marta Novak,
Zavod RS za šolstvo

Trajnostna mobilnost v vzgoji in izobraževanju

IZVLEČEK: Trajnostna mobilnost v vzgoji in izobraževanju spodbuja in razvija ter krepi veščine za kulturo vedenja v cestnem prometu, zdrav način življenja, gibalne in socialne kompetence, odnos do okolja in ekologijo v sodobnem življenju. Temelji na načelih upoštevanja potreb in interesov posameznika, skupine in enakih možnosti. Skrb za razvoj trajnostne mobilnosti je temeljna naloga vseh vodstvenih in strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju po celotni vertikali izobraževanja.

Vodstveni in strokovni delavci ter učenci spoznavajo, ozaveščajo, da ljudje s svojim vsakodnevnim delovanjem in odločitvami vplivamo na okolje, kar je bistveno za trajnostni razvoj in prihodnost celotne družbe. Pri uresničevanju načel in ciljev trajnostne mobilnosti v vzgoji in izobraževanju je pomembno, da šole načrtujejo dejavnosti v letnem delovnem načrtu in vzgojnem načrtu ter letnih pripravah posameznih predmetov po celotni vertikali osnovne šole. Šola o pomenu trajnostne mobilnosti ozavešča tudi starše, sodeluje in se povezuje tudi z okoljem.

Trajnostna mobilnost je zastopana v obveznem in razširjenem programu osnovne šole, to je v veljavnih učnih načrtih posameznih predmetov in drugih dejavnosti na šoli. Pogoj za oblikovanje ustreznih stališč in varnega vedenja, ravnanja v cestnem prometu, je pridobivanje in stalno obnavljanje znanja in spretnosti ter veščin za varno sodelovanje, vključevanje. V širšem pomenu si učenci razvijajo različne vrste pismenosti in se učijo učiti se ter razvijajo odgovornost do sebe in drugih za delovanje v družbi.

Ključne besede: trajnostna mobilnost v vzgoji in izobraževanju, sodelovanje in povezovanje vključenih, varno in odgovorno ravnanje

Sustainable Mobility in Education

Abstract: Sustainable mobility in education promotes, develops and strengthens the skills for proper road users' behaviour, a healthy lifestyle, motor and social competencies, a positive attitude towards the environment, and ecology in modern life. It is founded on the principles of observing the needs and interests of an individual or group and equal opportunities. Ensuring the development of sustainable mobility is a principal task of all administrative and professional staff in education along the entire vertical of the education system.

The administrative and professional staff and the pupils realize and raise awareness of the fact that we influence the environment with our daily activities and decisions; this awareness is essential for the sustainable development and future of society as a whole. In realizing the principles and objectives of sustainable mobility in education, it is important that schools plan activities in the annual work plan and educational plan, and in the yearly lesson plans of individual subjects along the entire vertical of primary school. The school also raises awareness of the importance of sustainable mobility among parents, and cooperates and integrates with its surroundings.

Sustainable mobility is included in the compulsory and after-school primary school programme, i.e. in the valid curricula of individual subjects and of other activities at the school. A precondition for defining appropriate views and safe road users' behaviour is the acquisition and constant refreshing of knowledge, abilities and skills for safe cooperation and inclusion. In the broader sense, pupils develop different types of literacy, learn to learn, and develop a responsibility towards themselves and others in order to function in society.

Keywords: sustainable mobility in education, cooperation and integration of those involved, safe and responsible conduct

VARNA MOBILNOST v vzgoji in izobraževanju

Uvod

Trajnostna mobilnost je družbena vrednota, ki jo vodstveni in strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju privzgajajo učencu skozi celotno obdobje šolanja. Trajnostna mobilnost v širšem pomenu pomeni zadovoljiti potrebe vseh ljudi po mobilnosti (hoji, potovanju) in obenem zmanjšati promet, posledično onesnaževanje, emisije toplogrednih plinov in porabo energije, hkrati pa mora biti okoljsko sprejemljiva, socialno pravična in spodbuja razvoj gospodarstva. Naloga vsake vzgojo-izobraževalne ustanove (vrtca, šole) je, da ustvari varno in spodbudno učno okolje za vse učence in za vsakogar. Vzgoja in izobraževanje sta bistveni del varnega sistema k varnosti v prometu. Evropske države so se zavezale k zagotavljanju prometne varnosti in izobraževanja o mobilnosti (vrtci, osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje). Velika večina evropskih držav je podpisala Konvencijo o cestnem prometu, s čimer so se zavezali zagotoviti varnost v cestnem prometu. V Sloveniji smo 1. 9. 2017 z Agencijo za varnost prometa, Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport in Zavodom RS za šolstvo podpisali dogovor o sodelovanju pri izvajanju preventivnih dejavnosti na področju prometne vzgoje in izobraževanja v okviru vrtcev, osnovnih in srednjih šol. Osnovni namen tega sporazuma je izvajanje učinkovitih programov prometne vzgoje in izobraževanja, ki bodo načrtno vključeni v življenje in delo na ravni vrtcev, osnovnih in srednjih šol z namenom dviga večje prometne varnosti otrok, mladostnikov in mladih.

Evropske države (Irska, Nemčija in v Češka Republika, Finska ...) pogodbenice Konvencije o cestnem prometu so sprejele potrebne ukrepe, da se v vrtcih in šolah zagotovi izobraževanje o varnosti v cestnem prometu sistematično in kontinuirano. Maja 2017 so se ministri za promet držav članic EU skupaj z evropsko komisijo zavezali k promociji, ki temelji na vseevropski kulturi varnosti v cestnem prometu. Da bi v Evropi dosegli Vizijo nič (nič mrtvih in poškodovanih v prometnih nesrečah), so se države članice zavezale k izvajanju celostnega pristopa za varnost v cestnem prometu tudi na področju vzgoje in izobraževanja. Ukrepi se med drugim osredotočajo na: varnost vozil, infrastrukturo, varnost udeležencev v cestnem prometu, otrok kot ranljive skupine in varnost ter ozaveščanje udeležencev v prometu.

Resolucija o nacionalnem programu varnosti cestnega prometa za obdobje od 2013 do 2022 (ReNPVCP13-22) na področju varnosti otrok govori o tem, da je treba zagotoviti varno mobilnost z lastno aktivnostjo, z varnim in zdravim okoljem, z učenjem in usposabljanjem idr. (Povzeto po M. Markl, posvet Bled, 2016).

Področje trajnostne mobilnosti je v osnovni šoli umeščeno kot kroskurikularno, medpredmetno, interdisciplinarno področje v obveznem in razširjenem

programu ter drugih dejavnostih (projekti, natečaji, tečaji, akcije ...). V obveznem programu osnovnošolskega izobraževanja se cilji, vsebine in dejavnosti trajnostne mobilnosti vključujejo v obvezne predmete po celotni vertikali, dneve dejavnosti, projekte, akcije ... V razširjenem programu osnovnošolskega izobraževanja je področje trajnostne mobilnosti vključeno kot interesna dejavnost, v poskusu razširjenega programa v sklop Gibanje in zdravje. V razširjenem programu se trajnostna mobilnost uresničuje skozi raziskovalne in projektne naloge, različne natečaje ... Področje sledi načelom razširjenega programa. Spodbuja se uporaba sodobne tehnologije.

Šole načrtujejo aktivnosti področja trajnostne mobilnosti v letnem delovnem načrtu (načrt šolskih poti, mobilnostni načrt, dnevi dejavnosti, kolesarski izpit, ekskurzija, projekti, akcije, tekmovanja, posveti, konference...). Šola na spletni strani objavlja aktivnosti področja.

Z različnimi aktivnostmi, predvsem praktičnimi, se učenci aktivno vključijo v cestni promet. Pri tem so pomembna pravila obnašanja v prometu, skrb in krepitev zdravja in gibanja (uresničevanje zdravega in varnega življenjskega sloga), skrb za okolje (ekologija) ter družbeni in socialni vidik. Trajnostna mobilnost se začne razvijati že v družini in kasneje, ko otrok stopi v vrtec, potem v šolo, zato imata vzgoja in izobraževanje velik pomen.

Cilji in načela za razvoj področja trajnostne mobilnosti v vzgoji in izobraževanju

Cilj izobraževanja trajnostne mobilnosti je zagotoviti, da so vsi, zlasti otroci in mladostniki, deležni visokokakovostne prometne varnosti v cestnem prometu in mobilnosti (Cilj, 2020).

Cilji za trajnostno mobilnost/trajnostni razvoj so določeni tudi za izboljšanje varnosti v cestnem prometu:

- trajnostna mobilnost v mestnih območjih;
- trajnostna mobilnost v izobraževanju: o zagotavljanju, da vsi učenci pridobijo znanje in spretnosti;
- spodbujanje trajnostnega razvoja.

Ključna načela se osredotočajo na zagotavljanje izobraževanja vsem otrokom in mladostnikom do 18. leta starosti, zlasti tistim v vrtcu, osnovni in srednji šoli.

Sedemnajst ključnih načel spremljajo primeri najboljše prakse, ki ponazarjajo, kako je mogoče ta načela uporabiti v praksi, in so razvrščeni v pet ključnih skupin:

- zagotoviti si pravico do izobraževanja o varnosti v prometu in mobilnosti,
- vključiti in podpreti šole,

- zagotoviti visokokakovostno izobraževanje,
- olajšati okvirne pogoje,
- vključiti vse ustrezne zainteresirane strani.

Načela trajnostne mobilnosti uresničujemo tudi v naši državi in se hkrati uresničujejo tudi v vzgoji in izobraževanju. Ravnatelji osnovnih šol bi morali v skladu z evropskimi načeli in s podpisanim dogovorom o uresničevanju aktivnosti na področju trajnostne mobilnosti v R Sloveniji na svoji šoli izvajati politiko varnosti v cestnem prometu, določiti učitelja, ki pokriva, koordinira omenjeno področje, izdelati in uresničevati vizijo trajnostne mobilnosti ...

Evropski svet za varnost v prometu je zapisal naslednja ključna načela:

I. Zagotavljanje pravic do varnosti cestnega prometa in izobraževanja o mobilnosti

1. Vsi otroci/učenci in mladostniki bi morali biti deležni visokokakovostne prometne varnosti in izobraževanja o mobilnosti s kontinuiteto in napredovanjem.
2. V šolske načrte vključiti izobraževanje o prometni varnosti in mobilnosti, vključno z minimalno količino učnih ur.
3. Postaviti strateške, taktične in operativne cilje zavodov (vrtcev, šol).
4. Dodeliti dovolj sredstev za prometno varnost in izobraževanje o mobilnosti.

II. Sodelovanje

5. Sodelovanje in podpora vodstev šole.
6. Motivirati šole za politiko varnosti in mobilnosti v prometu.
7. V šoli določiti učitelja, ki koordinira področje (prometnih stikov).
8. Okrepiti kompetentnost učiteljev in jih podpirati.

III. Skrb za prometno varnost otrok in kakovostno izobraževanje

9. Zagotoviti varnost in mobilnost prometa v izobraževanju (znanje, spretnosti, stališča, motivacija) ter usposabljanje v cestnem prometu.
10. Ohranjati prometno varnost in mobilnost v dosedanjem izobraževanju.
11. Uporabljati standarde kakovosti na področju trajnostne mobilnosti.
12. Analizirati stanje.
13. Vrednotiti aktivnosti učencev in jih spodbujati, da ocenjujejo sami.

IV. Okvir delovanja, pogoji za delovanje

14. Uporabiti interdisciplinarno gradivo, kar pomeni učiti varnost v prometu in izobraževanje o mobilnosti.
15. Izobraziti, usposobiti učitelje in otroke/učence o prometu, izobraževati o varnosti in mobilnosti.
16. Nadaljevati z ukrepi za zagotovitev prometne varnosti in poučevanje o mobilnosti.

V. Vključevanje zunanjih (lokalno skupnost, nevladne organizacije ...)

17. Vključiti učence, študente, starše in vse ustrezne zainteresirane strani. (Ključna načela, 2020).

Trajnostna mobilnost v rednem pouku in razširjenem programu osnovne šole

Področje trajnostne mobilnosti je v osnovni šoli oziroma na razredni stopnji zastopano pri vseh predmetih obveznega programa osnovne šole na razredni stopnji. V učnih načrtih različnih predmetov na razredni stopnji so zapisani cilji in vsebine, ki pokrivajo področje varne/

trajnostne mobilnosti. Najpogostejše vsebine in cilje trajnostne mobilnosti na razredni stopnji povezujemo s spoznavanjem okolja, slovenščino, športom, likovno umetnostjo, naravoslovjem in tehniko, družbo. Spodbuja se smiselno povezovanje področja trajnostne mobilnosti tudi pri tujem jeziku, gospodinjstvu ... Priporoča se, da učitelj v vsakem razredu (od 1. do vključno 5. razreda) načrtuje in izvaja najmanj en dan dejavnosti (naravoslovni, športni, tehniški dan) v šolskem letu, ki je namenjen področju trajnostne mobilnosti.

Usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpit v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju je ena izmed temeljnih aktivnosti na področju varne/trajnostne mobilnosti, ki jo šola ponudi učencem in staršem. Program izvajanja je zapisan v dokumentu z naslovom Usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpiti v osnovni šoli (2016), ki ga je šola dolžna uresničevati. V okviru rednega in razširjenega programa življenja in dela ter drugih aktivnosti šola izvaja program usposabljanja za vožnjo kolesa in kolesarske izpite. Ko učenec dopolni osem let, se starši skupaj z otrokom odločajo o prostovoljni vključitvi v program izvajanja. Izvajalec programa je učitelj, izobražen za izvajanje usposabljanja za vožnjo kolesa in kolesarskih izpitov v osnovni šoli.

Slika 1: Plakat Načrt poligona. Prirejeno po AVP.

Učenec v programu usposabljanja za vožnjo kolesa pridobi:

- teoretična znanja,
- praktične spretnosti na poligonu (spretnostni in prometni poligon),
- praktične spretnosti v javnem prometu (vožnja v cestnem prometu).

Pri teoretičnem usposabljanju se učenci učijo, ponovijo in utrdijo teoretična znanja o prometu, ki so jih pridobili pri urah rednega pouka in drugih dejavnostih v šoli. V teoretično usposabljanje in praktično vožnjo na poligonu so vključeni vsi učenci v razredu/oddelku. Teoretičnemu usposabljanju sledi praktično usposabljanje za vožnjo kolesa, ki poteka na poligonu in na neprometnih površinah v okolici šole. Pred usposabljanjem je treba pregledati kolo in opremo kolesa. Tehnično brezhibno kolo dobi nalepko Varno kolo.

Spretnostni poligon vključuje različne ovire, ki simulirajo prometne situacije in razvijajo posamezne spretnosti, in ga izpeljemo v skladu z navodili, ki jih je izdala Javna agencija RS za varnost prometa. Ko učenci pokažejo, da obvladajo vožnjo s kolesom na spretnostnem poligonu, sledi usposabljanje na prometnem poligonu na neprometni površini šole, ki je narejen iz sestavljivih elementov in namenjen predvsem vajam za vožnjo v križiščih (levo zavijanje, desno zavijanje, vožnja naravnost v križišču, vožnja v krožnem križišču, vožnja po ravni črti, vožnja v krogu) z namenom boljše usposobljenosti učenca za vožnjo v cestnem prometu. Nato sledi praktično usposabljanje za vožnjo kolesa, ki poteka na javnih prometnih površinah (v dejanskem cestnem prometu) v šolskem okolju v spremstvu usposobljenega učitelja v skupini največ 5 otrok, za vsakega učenca najmanj od 3 do 5 ur.

Šola poskrbi za varnost otrok pri praktičnem usposabljanju vožnje kolesa na javnih prometnih površinah. Med praktičnim usposabljanjem vožnje kolesa na javnih prometnih površinah morajo biti drugi vozniki na to opozorjeni s predpisano prometno signalizacijo. Pri praktičnem usposabljanju vožnje kolesa na javnih prometnih površinah lahko sodelujejo tudi drugi zunanji sodelavci. Pot v javnem prometu poteka v šolskem okolju, po prometnih površinah in vključuje različne prometne situacije skladno z značilnostmi lokalnega okolja (različna križišča, zavijanje levo in desno, vožnja po kolesarskih stezi, vožnja po cestišču itd.).

Teoretični del kolesarskega izpita poteka v spletnem portalu Kolesar. Učenec lahko najmanj dvakrat ter ne

Slika 2: Plakat Varno kolo

Slika 3: Plakat Kolesarski izpiti.

Učenec na kolesarskem izpitu dokaže, da:

- pozna in razume cestnoprometna pravila, ustrezno reši kviz/testne pole iz teoretičnega znanja,
- obvlada spretnostno vožnjo s kolesom na poligonu,
- uspešno in varno opravi praktično vožnjo s kolesom v cestnem prometu.

več kot trikrat opravlja teoretični del kolesarskega izpita v enem šolskem letu. Praktični del kolesarskega izpita na poligonu opravi učenec na neprometni površini. Praktični del kolesarskega izpita v javnem prometu poteka po trasi, kjer je potekalo usposabljanje, in sicer v neposredni bližini šole. Učenec mora na praktičnem delu kolesarskega izpita uspešno opraviti vožnjo v cestnem prometu. Za vrednotenje vožnje v cestnem prometu izvajalec pripravi ocenjevalni list in je prilagojen prometnim situacijam na konkretni trasi, po kateri je potekalo usposabljanje in kolesarski izpiti in je v pomoč ocenjevalcem na kolesarskem izpitu. Učenec uspešno opravi kolesarski izpit v osnovni šoli takrat, ko je v skladu s kriteriji (v dokumentu) uspešno opravil teoretični del, praktično vožnjo s kolesom na poligonu in praktično vožnjo s kolesom na javnih prometnih površinah. Po uspešno opravljenem kolesarskem izpitu učenec dobi kolesarsko izkaznico s podpisom ravnatelja in žigom šole. Starši s podpisom na kolesarski izkaznici potrjujejo, da otroku v cestnem prometu dovoljujejo/ne dovoljujejo samostojne vožnje s kolesom. Ko otrok opravi kolesarski izpit, se ga spodbuja, da čim več kolesari.

Tudi učenci s posebnimi potrebami imajo pravico do usposabljanja za vožnjo kolesa in kolesarskih izpitov. Izvajati ga je treba v skladu z zakonom o prilagojenem izvajanju glede na njihove primanjkljaje, ovire oziroma motnje. Gibalno ovirani učenci lahko opravljajo usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpit s prilagojenim kolesom, triciklom, invalidskim vozičkom ali drugim prometnim sredstvom, ki ga uporabljajo za premagovanje razdalj in samostojno gibanje.

Če strokovna skupina skupaj z učencem in njegovimi starši ugotovi, da je zaradi primanjkljajev, ovir oziroma motenj ogrožena njegova varnost pri samostojni vožnji kolesa v cestnem prometu in varnost drugih udeležencev v prometu, učenec ne sme samostojno sodelovati v cestnem prometu in ne pridobi kolesarske izkaznice. Organizacija in izvedba usposabljanja za vožnjo s kolesom in kolesarski izpit ter prilagojeno izvajanje se podrobneje opredeli v individualiziranem programu, ki ga za učenca s posebnimi potrebami sestavi strokovna skupina na šoli.

Načrt varnejših šolski poti in mobilnostni načrt

Zakon o osnovni šoli v 56. členu opredeljuje pravico do brezplačnega prevoza učenca, če je njegovo prebivališče oddaljeno več kot štiri kilometre od osnovne šole, v ostalih primerih pa, če pristojni organ za preventivo v cestnem prometu ugotovi, da je ogrožena varnost učenca na poti v šolo. Šola izdela načrt varnejših šolskih poti, kjer so opredeljene nevarne poti, točke, varnejša mesta, varnejše poti, po katerih naj bi učenci hodili peš v šolo in domov. Kot primer dobre prakse naj omenim, da imajo posamezne lokalne skupnosti, občine digitalizirane načrte šolskih poti. Osnovna šola mora učencem, ki čakajo na šolski avtobus, organiziran prevoz, zagotoviti varstvo. Ob vsem zapisanem v zakonodaji pa v osnovni šoli spodbujamo, da učenci čim več hodijo peš, kolesarijo. V ta namen ustanovitelj osnovne šole, to je občina, ureja infrastrukturo, kjer išče varnejše poti, da jih učenci prehodijo, prevozijo s kolesi in na tak način učenci uresničujejo načela trajnostne mobilnosti. Pri celostnem prometnem načrtovanju sta hoja in kolesarjenje tista, za katera moramo prednostno zagotoviti dobre razmere. Če in ko učenci kolesarijo je pomembno, da je ob šoli urejena kolesarnica.

Mobilnostni načrt na šoli temelji na mehkih ukrepih (obveščanje, izobraževanje in organizacija prihodov v šolo znotraj zmogljivosti obstoječe infrastrukture), s katerimi spodbujamo zaposlene na šoli in učence, ki imajo željo in možnost spreminjanja potovalnih navad, k dejanski spremembi. Načrt pomembno prispeva k izboljšanju razmer za tiste vodstvene in strokovne delavce ter druge in učence, ki v šolo že prihajajo peš, s kolesom ali javnim potniškim prometom. Različni projekti na ravni države so prinesli različne aktivnosti učiteljev in učencev, kot so organizirana hoja, kolesarjenje, ki spodbuja in krepi zdravje, gibanje, druženje. Z aktivnimi načini mobilnosti vseh vključenih je mogoče zadostiti dnevnim gibalnim priporočilom zdravstvene stroke, ki pravijo, da tveganje za nastanek kroničnih nenalezljivih bolezni pomembno zmanjšuje že pol ure zmerne telesne dejavnosti večino dni v tednu.

Vključevanje in sodelovanje šole v lokalno skupnost na področju trajnostne mobilnosti

Namen sodelovanja oziroma vključevanja učencev in učiteljev v lokalno skupnost je vplivati na okolje in navade ljudi v okolju in s tem spodbujati trajnostne načine potovalnih navad učencev in njihovih bližnjih (premagovanje razdalj peš, s kolesom, rolerji, javnim prevozom ali na način skupne vožnje z osebnim avtomobilom), posledično pa to vpliva k zmanjševanju motornega prometa v okolici šol, okoljskih obremenitev,

Vir: https://www.avp-rs.si/wp-content/uploads/2016/03/smernice_%C5%A1olske_poti_AVP_2016-1.pdf.

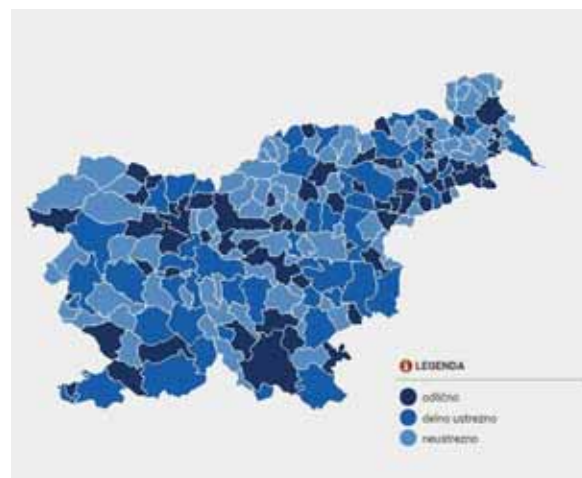
KORAKI PRI PRIPRAVI NAČRTA VARNEJŠIH ŠOLSKIH POTI

- Izdelava osnovnega načrta šolskega okoliša.
- Inventarizacija prometnega prostora v bližini šole.
- Zbiranje podatkov o nevarnostih.
- Izvedba ankete med učenci in starši.
- Obdelava in analiza podatkov pridobljenih z anketama.
- Določitev, skiciranje in ogled nevarnih mest.
- Izdelava načrta varnejših šolskih poti.
- Predstavitev.
- Voditi aktivnosti za odpravljanje pomanjkljivosti in vzpostavitev večjega nivoja varnosti otrok v cestnem prometu.

Slika 4: Smernice za načrt šolskih poti in koraki pri pripravi načrta varnejših šolskih poti.

k spodbujanju gibanja otrok in s tem h krepitvi njihovega zdravja.

Prometna stroka (predstavniki JAVP, SPV...) v šolski prostor uvaja prometno načrtovanje, ki ga pogosto razumemo kot izrazito tehnično področje, ki se ukvarja predvsem z gradnjo cest, mostov, krožišč ali železniških prog v okolici šol, kar pa ni temeljni cilj aktivnosti v vzgoji in izobraževanju.

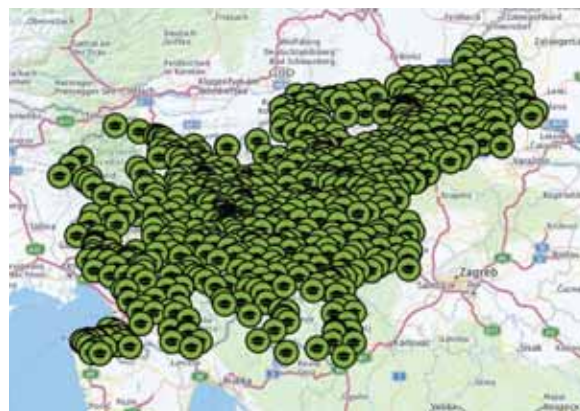
Vir: <http://solskepoti.avp-rs.si/>.

Zakon o OŠ, 56. člen (brezplačen prevoz)

Učenec ima pravico do brezplačnega prevoza, če je njegovo prebivališče oddaljeno več kot štiri kilometre od osnovne šole.

Učenec ima pravico do brezplačnega prevoza ne glede na oddaljenost njegovega prebivališča od osnovne šole v 1. razredu, v ostalih razredih pa, če pristojni organ za preventivo v cestnem prometu ugotovi, da je ogrožena varnost učenca na poti v šolo.

Slika 5: Načrt šolskih poti in zakonodaja.

Vir: http://solskepoti.avp-rs.si/solske_poti.

AKTIVNOSTI NA ŠOLI

- Seznanjanje z načrtom šolskih poti.
- Posodabljanje načrta šolskih poti.
- Sodelovanje med različnimi deležniki in vključevanje le-teh.
- Varovanje otrok skozi celo šolsko leto.
- Spodbujanje otrok in staršev k razvoju trajnostnega razvoja (gibanje, varnost, ekologija, zdravje, druženje ...).

Slika 6: Digitalizirane šolske poti in aktivnosti na šolah.

Sklep

Učenci imajo kot ranljiva skupina udeležencev v cestnem prometu določene fizične in kognitivne omejitve, zaradi česar so v cestnem prometu bolj ranljivi kot odrasli. Odgovornost ter skrb za varnost otrok v cestnem prometu je v prvi vrsti usmerjena k odraslim, kasneje je odgovornost deljena med starše in otroka samega. Pomembno vlogo pri vključevanju otrok v cestni promet imajo odrasli s svojim obnašanjem, zgledom. Šole so zavezane k upoštevanju in skrbi za varnost cestnega prometa in mobilnosti kot del njihovega zdravstvenega in varnostnega dela, izvajanju dejavnosti, implementaciji ciljev in vsebin ter načel v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Šola lahko preko učencev vpliva na aktivno življenje staršev in zmanjševanje onesnaževanja v okolju. Z dvigom prometne kulture, izboljšanjem infrastrukture in ozaveščanjem prebivalcev in obiskovalcev spodbujamo, da se povečuje delež poti, ki jo premagamo na različne trajnostne načine. Tako v naših šolah spodbujamo, da učenci čim več kolesarijo, hodijo tako na poti v šolo in domov kot v prostem času. Šole v ta namen organizirajo dneve dejavnosti ter druge aktivnosti, povezane s področjem trajnostne mobilnosti kot npr. športni dan s kolesom, pohod na vzpetino, tek po gozdni učni poti, peš do muzeja, ogleda znamenitosti, kolesarski izlet s kolesom v šoli v naravi ...

Slika 7: Maketni prikaz različnih prometnih sredstev iz lego kock, Mia Novak Draksler, 2. r., OŠ Šmarjeta.

Viri in literatura

- Evropska komisija (2010). Smernice za varnost v cestnem prometu 2011–2020: Povzetek predloga Evropske komisije. Dostopno na: http://ec.europa.eu/transport/road_safety/pdf/road_safety_citizen/road_safety_citizen_100924_sl.pdf (14. 12. 2020).
- Jež, B. (2020). Trajnostna mobilnost v osnovni šoli. Dostopno na: <https://www.os-col.si/trajnostna-mobilnost-v-osnovni-soli-gremo-pes-s-kokosko-rozi/> (14. 12. 2020).
- Ključna načela (2020). ETSC, Evropski svet za varnost v prometu. Dostopno na: www.trafficsafetyeducation.eu/key-principles (14. 12. 2020).
- Koncept Usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpit. Dostopno na: <http://www.zrss.si/> (14. 12. 2020).
- Levičar, T., Šuštaršič, B. (b.d.) Kolesarji in pešci. Dostopno na: <http://www.promet.preporod.net/si/kolesarji/> (14. 12. 2020).
- Novak, M. (2018, 2019, 2020). Interna gradiva za učitelje seminarja Usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpiti v OŠ, Zavodu RS za šolstvo.
- Ogrin, M., idr. (2013). Trajnostna mobilnost. Priročnik za učitelje v osnovnih šolah Ministrstvo za infrastrukturo in prostor. Ljubljana. Dostopno na: <https://www.aktivnovsolo.si/trajnostna-mobilnost-prirocnik-za-ucitelje-v-osnovnih-solah> (14. 12. 2020).
- Prvi koraki v svetu prometa: v pomoč staršem pri prometni vzgoji otrok (2010). Javna agencija Republike Slovenije za varnost prometa, Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu. Dostopno na: <https://www.avp-rs.si/preventiva/gradiva/publikacije/prvi-koraki-v-svetu-prometa/> (14. 12. 2020).
- Resolucija o nacionalnem programu varnosti cestnega prometa za obdobje od 2013 do 2022 (ReNPVCP13-22). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO92> (14. 12. 2020).
- Smernice za šolske poti (2016). Javna agencija Republike Slovenije za varnost prometa. Dostopno na <https://www.avp-rs.si/preventiva/solske-poti/> (14. 12. 2020).
- Strategije kulture vedenja in vzgoja za varno mobilnost otrok in mladostnikov v sistemu VIZ do leta 2020 (2016). Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/novinarsko_sredisce/Varna_mobilnost/Varna_mobilnost_Strategija_2020.pdf (14. 12. 2020).
- Strategija razvoja prometa v Republiki Sloveniji do leta 2030 (2017). Ministrstvo za infrastrukturo. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MzI/Dokumenti/Strategija-razvoja-prometa-v-Republiki-Sloveniji-do-leta-2030.pdf> (14. 12. 2020).
- Varna mobilnost. Strokovne rešitve. Dostopno na: <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/ponudba-resitev/varnamobilnost-v-vzgoji-in-izobrazevanju> (14. 12. 2020).
- Zakon o OŠ. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448> (14. 12. 2020).
- Key Principles for Traffic Safety and Mobility Education (2020). Dostopno na: <https://www.trafficsafetyeducation.eu/wp-content/uploads/LEARN-Key-Principles.pdf> (14. 12. 2020).

Aktualna zakonodaja, ki ureja področje trajnostne mobilnosti

Na področju trajnostne mobilnosti v vzgoji in izobraževanju vodstvene in strokovne delavce v osnovni šoli zavezuje aktualna zakonodaja na področju šolstva in prometne politike. Naloga vsake šole je uresničevanje zakonodaje.

Področni dokumenti na področju prometne stroke so:

Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 je program ukrepov za trajnostni razvoj, ki med cilji definira tudi: poskrbeti za zdravo življenje in spodbujati splošno dobro počutje v vseh življenjskih obdobjih.

Strategija razvoja Slovenije do leta 2030 je podlaga celovitega procesa srednjeročnega načrtovanja, ki predvideva določitev prednostnih nalog in ukrepov v državi. V poglavju Zdravo in aktivno življenje strategija predvideva tudi izboljšanje prehranjevalnih in gibalnih navad otrok in mladine.

Resolucija Nacionalnega programa varnosti cestnega prometa RS za obdobje 2013–2022 v sklopu Prometna vzgoja in vseživljenjsko učenje na področju izobraževanja v Republiki Sloveniji sledi načelu, da morajo vsi državljani dobiti kakovostno splošno izobrazbo in razviti sposobnosti za vseživljenjsko učenje.

Strategija implementira Agendo za trajnostni razvoj do leta 2030. Gre za program ukrepov za trajnostni razvoj; tretji cilj trajnostnega razvoja je v agendi definiran: poskrbeti za zdravo življenje in spodbujati splošno dobro počutje v vseh življenjskih obdobjih. Šesti podcilj tega cilja je do leta 2030 na svetovni ravni prepoloviti število žrtev in poškodb zaradi prometnih nesreč.

Zakon o voznikih opredeljuje pogoje za vožnjo koles in opravljanje usposabljanja za vožnjo kolesa ter kolesarski izpit ter odgovornost staršev za otroka ali mladoletnika, ko je ta udeležen v cestnem prometu.

Zakon o cestah ureja prometno ureditev na občinskih cestah z ukrepi za umirjanje prometa za varnost otrok, pešcev in kolesarjev, zlasti v bližini vzgojno-varstvenih, izobraževalnih in zdravstvenih ustanov, igrišč, kjer se udeleženci cestnega prometa pojavljajo v večjem številu.

Področni dokumenti na področju vzgoje in izobraževanja so:

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) določa cilje na vseh področjih vzgoje in izobraževanja.

Posamezna vprašanja podrobneje urejajo podzakonski predpisi. V Pravilniku o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole in Pravilniku o normativih in standardih za izvajanje vzgojno-izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami.

Skrb za razvoj trajnostne mobilnosti je temeljna naloga vseh strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju v vrtcih ali šolah. V Zakonu o osnovni šoli je prometna vzgoja del obveznega in razširjenega programa. Zakon o osnovni šoli med drugim določa brezplačen prevoz, da bi zagotovili varnost otrok na poti v šolo (56. čl.). V drugem členu omenjenega zakona imamo zapisano, da je cilj osnovnošolskega izobraževanja tudi »vzgojanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega

zdravja, do drugih ljudi, svoje in drugih kultur, naravnega in družbenega okolja, prihodnjih generacij". 56. člen opredeljuje pravico do brezplačnega prevoza učenca, če je njegovo prebivališče oddaljeno več kot štiri kilometre od osnovne šole, v ostalih razredih pa, če pristojni organ za preventivo v cestnem prometu ugotovi, da je ogrožena varnost učenca na poti v šolo.

Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole določa normativ za oblikovanje skupine za učenje in preverjanje vožnje v prometu za kolesarski izpit (normativ je 5 učencev; 37. člen), Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje vzgojno-izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami določa normativ za oblikovanje skupine za učenje in preverjanje vožnje v prometu za kolesarski izpit (3 učenci; 40. člen).

V učnih načrtih različnih predmetov v osnovni šoli je prometna vzgoja medpredmetno področje in del razširjenega programa šole (interesne dejavnosti, podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dnevi dejavnosti ter druge dejavnosti: preventivne akcije, projekti, natečaji, tečaji), v srednjih šolah je to področje umeščeno med obvezne in neobvezne izbirne vsebine.

Strategija kulture vedenja in vzgoja za trajnostno mobilnost otrok in mladostnikov v sistemu vzgoje in izobraževanja do leta 2020 je dokument razvojnega načrtovanja in ureja izvajanje področja trajnostne mobilnosti v vzgojno-izobraževalnih zavodih v Republiki Sloveniji (vrtci, osnovne in srednje šole (v nadaljevanju VIZ)). Namen strategije je spodbuditi vodstvene in strokovne delavce VIZ k razvijanju in krepitvi znanj in veščin, ozaveščanju o pomenu trajnostne mobilnosti ter približati otrokom širši okvir trajnostne mobilnosti, ki vključuje elemente gibanja, zdravega načina življenja, okolja, ekologije in družbe (spoštovanje, strpnost) ter skozi razvoj socialnih in gibalnih kompetenc doprinese k višji pismenosti na področju trajnostne mobilnosti. Dokument se posodablja, dopolnjuje in predpisuje aktivnosti do leta 2022.

Smernice za šolske poti so osnovane na prometni in šolski zakonodaji in primerih dobrih praks iz lokalnih okolij ter predstavljajo koristen in uporaben pripomoček osnovnim šolam in lokalnim skupnostim za izdelavo učinkovitih načrtov šolskih poti. Njihov namen je otrokom in mladostnikom zagotoviti varno pot v vrtec in šolo.

Koncept Usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpit predpisuje izvajanje usposabljanja za vožnjo kolesa in kolesarske izpite v osnovni šoli in je ciljno načrtovan. Dokument je del rednega in razširjenega programa življenja in dela šole ter drugih aktivnosti v osnovni šoli, ki ga šola ponudi otrokom in staršem. V teoretično usposabljanje in vožnjo na poligonu so vključeni vsi otroci v okviru rednega programa osnovnošolskega izobraževanja. Učenec se ob sodelovanju staršev prostovoljno odloči za vključitev v usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpit. Gibalno ovirani otroci lahko opravljajo usposabljanje za vožnjo kolesa in kolesarski izpit s prilagojenim kolesom, triciklom ipd. Po uspešno opravljenem kolesarskem izpitu starši s podpisom na kolesarski izkaznici potrjujejo, da otroku v cestnem prometu dovoljujejo/ne dovoljujejo samostojne vožnje s kolesom. Preveden je v italijanski, madžarski in angleški jezik.

Avtorica: mag. Marta Novak, ZRSŠ